

مجمع النوادر

معروف به

چهار مقاله

تألیف

احمد بن عمر بن علی نظامی عروضی سمرقندی

در حدود سال ۵۵۰ هجری قمری

طبق نسخه‌ای که به تصحیح و مقدمه مرحوم

محمد قزوینی

به سال ۱۳۲۷ هجری قمری در قاهره چاپ شده

با معانی لغات و ترجمه آیات و عبارات عربی و شرح اعلام

به کوشش: محمد حسین مجدم

فهرست مطالب

۲۴-۹	.....	مقدمه مصحح
۱۳	.....	ترجمه حال مصنف
۲۱	.....	نسخ چهار مقاله
۲۲	.....	کیفیت طبع این کتاب
۳۰-۲۵	.....	دیاچه مؤلف
۲۷	.....	فصل اول (سبب تألیف کتاب)
۴۶-۳۰	.....	آغاز کتاب، دیاچه
۳۲	.....	فصل دوم دیاچه (در ترتیب آفرینش)
۳۴	.....	فصل سوم دیاچه (در ترتیب آفرینش)
۳۷	.....	فصل چهارم دیاچه (در قوای انسان)
۳۹	.....	فصل پنجم دیاچه (در قوای انسان)
۴۱	.....	حکایت دیاچه (نسناس)
۴۱	.....	دیاچه (در نبوت و امامت)
۷۴-۴۷	.....	مقاله اول، در ماهیت دیری و کیفیت دیر کامل و آن چه متعلق بدین دارد
۴۷	.....	مقدمه مقاله اول، وظایف دیر
۵۲	.....	حکایت (۱) اسکافی و نامه به نوح بن منصور
۵۵	.....	حکایت (۲) اسکافی و داستان ماکان
۵۸	.....	حکایت (۳) خلیفه و دیر
۵۹	.....	حکایت (۴) صاحب بن عبّاد و قاضی قم
۶۱	.....	حکایت (۵) لمغانیان و احمد حسن منمیدی
۶۴	.....	حکایت (۶) مأمون و عروس وی
۶۸	.....	حکایت (۷) المسترشد بالله و سنجر
۶۹	.....	حکایت (۸) گورخان خطایی و اتمتگین

۷۱	.....	حکایت (۹) ولید بن المغیره و قرآن
۷۲	.....	حکایت (۱۰) سؤالات محمود غزنوی از بغراخان
۴۵-۱۲۲	.....	مقاله دوم، در ماهیت علم شعر و صلاحیت شاعر
۷۵	.....	مقدمه مقاله دوم
۷۵	.....	حکایت (۱) احمد بن عبدالله خجستانی و شعر حنظله
۷۸	.....	شاعران دربارهای پادشاهان
۸۳	.....	فصل - در چگونگی شاعر و شعر او
۸۵	.....	حکایت (۲) نصر بن احمد و رودکی
۹۱	.....	حکایت (۳) محمود غزنوی و ایاز و عنصری
۹۴	.....	حکایت (۴) فرخی و ابوالمظفر چغانی
۱۰۱	.....	حکایت (۵) معزی و ملکشاه
۱۰۶	.....	حکایت (۶) طغانشاه بن الب ارسلان و ازرقی
۱۰۷	.....	حکایت (۷) مسعود سعد و سلطان ابراهیم و مسعود بن ابراهیم
۱۱۰	.....	حکایت (۸) خضر بن ابراهیم و عمق ورشیدی
۱۱۲	.....	حکایت (۹) فردوسی طوسی
۱۱۹	.....	حکایت (۱۰) نظامی عروضی و ملک الجبال
۱۴۲-۱۲۳	.....	مقاله سوم، در نجوم و غزالت منجم در آن علم
۱۲۳	.....	مقدمه مقاله سوم
۱۲۶	.....	حکایت (۱) یعقوب بن اسحق و امام مسلمان
۱۲۸	.....	حکایت (۲) محمود غزنوی و ابوریحان
۱۲۹	.....	حکایت (۳) ابوریحان و فالگوی
۱۳۱	.....	حکایت (۴) عجوزه نظامی عروضی
۱۳۲	.....	حکایت (۵) محمود داودی
۱۳۵	.....	حکایت (۶) حکیم موصلی و نظام الملک
۱۳۶	.....	حکایت (۷) پیشگوی ختام درباره گور خود
۱۳۷	.....	حکایت (۸) ختام و سلطان
۱۳۸	.....	حکایت (۹) محمد بن ملکشاه و فالگوی غزنوی
۱۴۰	.....	حکایت (۱۰) نظامی عروضی و شمس الدوله محمد بن مسعود

۱۷۳-۱۴۳	.....	مقاله چهارم، در علم طب و هدایت طبیب
۱۴۳	.....	مقدمه مقاله چهارم
۱۴۵	.....	حکایت (۱) تأثیر قرآن در علاج
۱۴۶	.....	کتاب طبیبی که طبیب باید مطالعه کند
۱۵۰	.....	حکایت (۲) بختیشوع و خویشاوند مأمون
۱۵۱	.....	حکایت (۳) طبیب شاه سامانی و کنیزک
۱۵۲	.....	حکایت (۴) منصور بن نوح و محمد بن زکریای رازی
۱۵۶	.....	حکایت (۵) ابن سینا و معالجه خویشاوند قابوس
۱۶۲	.....	حکایت (۶) صاحب کامل الصناعه و حمال
۱۶۴	.....	حکایت (۷) ابن سینا و معالجه مالیخولیا
۱۶۷	.....	حکایت (۸) ادیب اسماعیل و قصاب
۱۶۸	.....	حکایت (۹) ادیب اسماعیل و شیخ الاسلام عبدالله انصاری
۱۶۹	.....	حکایت (۱۰) جالینوس و یکی از مشاهیر اسکندریه
۱۶۹	.....	حکایت (۱۱) فضل برمکی و جاثلیق
۱۷۱	.....	حکایت (۱۲) نظامی عروضی و دختر میزبان
۱۷۵-۱۷۴	.....	فصل: پایان کتاب
۱۷۶	.....	گزیده منابع

بسمه تعالی

مقدمه مصحح

کتاب مجمع التوادر معروف به چهارمقاله تألیف احمد بن عمر بن علی نظامی سمرقندی با وجود اختصار آن یکی از کتب ادیبه بسیار مهم زبان پارسی است، و اهمّیت آن از چند راه است: یکی از بابِ قدم آن، چه تألیف آن چنان که خواهد آمد در حدود سنه ۵۵۰ هجری است، و معلوم است که به واسطه تواتر قتل و غارت امم مختلفه از قبیل عرب، مغول، ترک، غز و غیرهم بر ممالک ایران و نیز به واسطه تساهل و تسامح ایرانیان تا اندازه‌ای در حفظ آثار اقدمین و موجبات مجد و شرف خود کتب ادیبه و علمیّه زبان پارسی تقریباً به کلی از میان رفته است، و آن چه باقی مانده به غایت معدود و انگشت شمار است، و این کتاب یکی از بهترین و دلکش‌ترین این قبیل آثار است.

دیگر از حیث اشمال این کتاب بر بسیاری از مطالب تاریخی و تراجم مشاهیر اعلام که در هیچ یک از کتب ادیبه و تاریخیّه دیگر یافت نمی‌شود.

دیگر از حیث سبک انشاء آن که در ایجاز لفظ و اشباع معنی و سلاست کلام و خلوّ از متعاطفات مترادفه و اسجاع ثقلیه و صنایع لفظیه بارده که شیوه ناخوش غالب نویسندگان ایران به خصوص متأخرین ایشان بوده، سرمشق انشاء و نمونه چیز نویسی هر ایرانی جدید باید باشد، و در این باب عدّه قلیلی از کتب فارسی به پایه آن می‌رسد، مانند: تاریخ ابوالفضل بیهقی و تذکره الاولیاء شیخ عطار و گلستان شیخ سعدی و تاریخ گزیده و منشآت مرحوم میرزا ابوالقاسم قایم‌مقام و معدودی دیگر؛ و به واسطه شهرت چهارمقاله محتاج به بسط کلام درباره اهمّیت آن نیستیم.

این کتاب چنان که از نام آن معلوم می‌شود مُشتمل است بر چهارمقاله در بیان شرایطی که در